

PROBLEM VLASNIŠTVA NAD NEOBRAĐENIM ZEMLJIŠTEM U SREDNJOVJEKOVNOM VINODOLU, KRKU I SENJU

Željko Bartulović

Autor obrađuje pitanja vlasništva nad neobrađenom zemljom u srednjem vijeku na području Vinodola, Senja i Krka. Pritom se uočava odnos između općine i javne vlasti odnosno feudalca. Što je općina slabija, to feudalac ima veća prava nad neobrađenom zemljom i obratno. Na primjeru Vinodola, Krka i Senja vidimo kako su se krčki knezovi, tj. Frankapani neprekidno borili da ograniče prava općine na korištenje neobrađene zemlje, što im je uspijevalo, ali ovisno o ekonomskoj snazi pojedine općine, a time i njezinoj sposobnosti da se odupre feudalcu. Na ovom pitanju također vidimo srednjovjekovno shvaćanje podijeljenog vlasništva.

U drugom dijelu rada radi sveobuhvatnosti dan je kratak pogled na neka ograničenja koja je javna vlast odnosno feudalac postavljao u pogledu raspolaganja obrađenom zemljom također u Vinodolu, Senju i Krku. Radi se o zabrani otuđenja zemlje strancima iz kojih opet vidimo želju javne vlasti, tj. feudalca da ekonomsku osnovicu, tj. zemlju očuva u svojim rukama, odnosno rukama svojih podanika koji su mu dužni plaćati podavanja. S druge strane i sama općina može tu naći svoj interes jer im se npr. može povećati iznos podavanja po pojedinom poreznom obvezniku ukoliko se zemlja otuđi strancu koji nije dužan davati podavanja.

I. UVOD

Vjerojatno najvažniji institut prava je vlasništvo. Za razliku od rimskog i suvremenog shvaćanja u srednjem vijeku postojalo je podijeljeno feudalno vlasništvo. Na istoj stvari postojalo je više titulara. Istodobno je dolazilo do miješanja privatnopravnih s javnopravnim ovlaštenjima i na taj način do mogućnosti izvanekonomske prinude.

Zemlja je u srednjem vijeku bila temelj čitavog ekonomskog sistema pa se o njoj vodila posebna pažnja. Zato osobitu pažnju privlače propisi koji govore o vlasništvu nad zemljom. Pritom moramo razlikovati obrađenu zemlju (oranice, vinograde) od neobrađene (pašnjaci, šume).

Posebnu pozornost privlači međusobni sukob interesa oko neobrađene zemlje između javne vlasti, odnosno feudalnih gospodara s jedne i stanovnika određenih područja s druge strane.

Što se tiče obradive zemlje postojala su određena ograničenja u vezi s pravom raspolaganja koja imaju za cilj da očuvaju ekonomsku snagu pojedinih područja i zabranjuju otuđenja strancima.

Ovaj rad obuhvatit će jedan mali dio ovih problema koji se pojavljivao na području Hrvatskog primorja, a osobito Senja, Vinodola i Krka. Pri obradi korišteni su propisi Vinodolskog zakona iz 1288. g., Senjskog i Krčkog (Vrbanškog) statuta iz 1388. g. i nekih isprava.

II. VLASNIŠTVO NAD NEOBRAĐENOM ZEMLJOM

Vinodol, Kastav, Veprinac i Mošćenice područja su na kojima šumarci, šume, pašnjaci i ostala »vanjska« zemljišta na općoj upotrebi pripadaju feudalcu. Stanovništvo ih je uživalo uz plaćanje podavanja. Na taj način feudalac je dolazio do prihoda, a stanovnici plaćanjem priznaju njegovo vlasništvo nad tim zemljama.

Na području Vinodola podavanje je odmjerenost s obzirom na vrstu i broj stoke i zove se sulj. Riječ sulj dolazi od latinske riječi solium (zemlja). Još zapadnije, od Rijeke do Brseča, takvo podavanje se nazivalo štivra što vodi porijeklo od njemačke »Steuer« (porez). Time se još više ističe javnopravni element podavanja.¹

U Vinodolu sulj izravno ubire feudalac, jer općina nije razvijena, dok u Kastvu nešto razvijenija općina ubire štivru i predaje ju feudalcu.

Ovdje u praksi vidimo srednjovjekovno shvaćanje o podijeljenom feudalnom vlasništvu, koje su postglosatori prihvatili od rimskog postklasičnog shvaćanja vlasništva kao skupa ovlaštenja. Na taj način, na jednoj stvari postoji istodobno više vlasnika. Razlikujemo: vrhovno vlasništvo (dominium eminens) koje pripada vladaru, zatim izravno vlasništvo (dominium directum) koje pripada feudalnom gospodaru koji ga je dobio npr. darovnicom od vladara; i konačno koristovno vlasništvo (dominium utile) koje pripada članovima općine koji su pravo na iskorištavanje dobili od feudalca plaćanjem podavanja (sulj, štivra).

Za razliku od ovih, općina na Cresu je ispravom od 1283. g. dobila pravo korištenja zemlje, koja nije u privatnom vlasništvu, tj. dominium directum za iznos od 700 libara koje je godišnje plaćala Veneciji koja ima dominium eminens. Creska općina dolazi do prihoda davanjem te zemlje u zakup, tj. dominium utile.² Iz toga zaključujemo da je na Cresu općina još razvijenija od one na Kastvu.

Na otoku Krku možemo detaljnije pratiti položaj krčkih knezova i borbu za prava na korištenje zemlje. Krčki knezovi bili su početno samo mletački upravitelji otoka koji su imale određene obaveze što možemo vidjeti u ispravi iz 1163. g. kojom su Vid I i Bartol I preuzeli upravu nad otokom

¹ Lujo Margetić, Creske općine u svjetlu isprave od 5. listopada 1283. i pitanje kontinuiteta dalmatinskih gradskih općina, Radovi 7, Institut za hrvatsku povijest, Zagreb 1975, 23—25.

² ibid., 22, kao i tekst isprave na str. 6—14.

Krkom, odnosno kada su im Mleci potvrdili to pravo. »... dajemo... za života vašeg... istu kneževinu... uz one uvjete i uslove, kako ju je imao pomenuti otac vaš...«³ Do slične potvrde dolazi i 1198. g. uz obavezu krčkih knezova da Veneciji plaćaju 350 bizantskih romanata.⁴ S druge strane, ovakav položaj krčkih knezova i njihovo jačanje imalo je za posledicu otpor krčkih podanika. Oni su odlučili općinske prihode zadržati za sebe, ali Venecija je stala na stranu svojih službenika i stanovnici Krka morali su isplatiti dužni iznos.

G. 1232. Venecija se odrekla svojih regalija koje su pripadale duždu u korist krčkih knezova za iznos od 60 zlatnika na rok od 6 godina. To je krčkim knezovima pružilo mogućnost da prošire svoju vlast nad stanovnicima otoka, suze im dotadašnja prava, a sve to bez kontrole državne vlasti, tj. Venecije.⁵

Nakon kraćeg prekida vlasti krčkih knezova nad otokom Krkom (1243—1251/2) Veliko vijeće odlučilo je da im vrati kneštvo nad njim. Međutim sada oni dobivaju nasljednu kneževsku čast. Pritom je važno napomenuti da knezovi godišnje moraju plaćati 900 libara za posjedovna prava nad otocima Krkom i Prvićem.⁶

Sačuvan je podatak da krčki knezovi nisu bili sasvim uredni »platiše« svojih obaveza kako se to vidi iz isprave iz 1283. godine.⁷ Ako su se tako ponašali prema Veneciji koja ima dominium eminens nad otokom, možemo pretpostaviti da je njihova moć značajno porasla. Kada se ovako ponašaju prema nadređenima, kakav li je tek položaj podanika, tj. otočkih stanovnika?

Stanovnici grada Krka te kaštela Omišalj, Dobrinj, Vrbnik i Baška bunili su se u Veneciji pa je za posrednika u sporu određen osorski knez Riccardo Quirino 1305. godine. Nakon godine dana došlo je do sporazuma.⁸

Još je Vjekoslav Klaić komentirao navedeni sporazum.⁹ »...nadalje ne smiju sjeći (knezovi, op. aut.) obćinske šume, te ne smiju sa svojim konjima i svinjama nanositi štete, već učinjene naknaditi jednako, ne smiju otimati blaga za sječenje bez odštete... moraju... ukinuti svoju zabranu u pogledu slobodne paše za stoku na otoku. Žitelji grada Krka mogu bez ikakve globe kroz dvije godine pasti svoju stoku na otoku, gdje god hoće; tek nakon dvije godine ustanovit će dužd, imadu li rečeni knezovi pravo pašu zabranjivati... Nadalje će knezovi Marko i Škinela ukinuti zabranu slobodne paše za sve žitelje otoka (...).«

Težnja knezova je da ukinu prava stanovnika otoka nad neobrađenim zemljama u čemu imaju i nekakav pravni osnov u ugovorima s Venecijom,

³ Ferdo Šišić, O Bartolu knezu modruškom, Vjestnik kr. hrv.-slav.-dalm. Zemaljskog arkiva 1, Zagreb 1899, 157 i tamo dan prijevod.

⁴ Ivan Kukuljević Sakcinski, Codex diplomaticus regni Croatiae, Slavoniae et Dalmatiae a saec. IV—XIV, knjiga II, 298—301.

⁵ Šime Ljubić, Listine o odnošajih između južnoga slavenstva i Mletačke Republike, MSHSM 1, str. 28.

⁶ *ibid.*, 91—98.

⁷ Ljubić, Listine, 3, str. 419.

⁸ Ljubić, Listine, 1, 214—223.

⁹ Vjekoslav Klaić, Krčki knezovi Frankapani, knj. 1, Zagreb 1901, 120—121.

ali s druge strane jasan je i otpor podložnika koji smatraju da njihova općina ima *dominium directum* nad šumama i pašnjacima. Narastajuća moć krčkih knezova ne trpi otpor, ali i općina, odnosno kašteli su prilično jaki. Treba ocijeniti i ulogu Venecije koja je stala na stranu otočana vjerojatno jer se i sama plašila neograničene moći i samovolje knezova. Računala je da bi joj otočani mogli pomoći u eventualnim daljnjim planovima oko ograničavanja krčkih knezova. Ipak, izgleda da su morali voditi računa o tome da ne »naljute« krčke knezove jer kažu da će se nakon dvije godine utvrditi koja je strana u pravu. Dotad »iskorištavanje trave na otoku treba u cijelosti biti zajedničko« (*cum herbaticum in insula totum commune esse debeat*).¹⁰

I stvarno 1309. godine dužd je stao na stranu krčkih knezova.¹¹ Time stvar nije bila konačno riješena jer 1335. g. Krčani daju u zakup otočić Plavnik sucu Nikoli Zutigni.¹²

Odredbe koje nalazimo u Krčkom statutu idu u prilog općini i njenom pravu nad neobrađenom zemljom.¹³

Prema propisu na strani 33. Statuta općina daje zemlju u zabranu (za-roku), a to je izraz koji se koristio za oznaku neobrađene zemlje. Onaj tko je dobio tu zemlju ipak ima stanovita ograničenja. Osoba koja je zagrađila tu zemlju ima pravo zasaditi do tri brava zemlje pri čemu ne smije uništavati šumu i držati ovce u tom dijelu. U slučaju zapuštanja zemlje ona se ponovo vraća općini i ta osoba nema više prava nad njom. Članovi općine nisu trpjeli samovolju i egoizam svojih članova. Ako netko drži više od tri brava¹⁴ zemlje, svatko ima pravo da tu zemlju razgradi. U statutu se izričito navodi da Mikula, sin pokojnog dvornika Jakova nije na to pristao. Ali i za »takve« je bilo lijeka. Na strani 35. propisano je da ako netko svoju neobrađenu zemlju ne da u općinsku zajednicu radi ispaše, nema pravo napasati svoje blago na općinskoj zemlji.

Vidimo da općina smatra neobrađenu zemlju svojom. Pojedinci koji od općine dobiju odobrenje za korištenje te zemlje izgubit će to pravo ako ne obrađuju zemlju, i to opet u korist općine.

Izgleda da se krčki knezovi ponovno počinju miješati i zahtijevati neka prava nad neobrađenom zemljom jer u propisu na strani 46. Statuta od 3. veljače 1477. g. stoji da se za zagrađivanje žita plaća. Odredbu su u Vrbniku donijeli prilikom posjeta gospodina kneza Huga vijećnici i dobri muževi. Ako oni odluku donose u prisutnosti kneza, to bi moglo značiti da on polaže neko pravo na naknadu, a time i na zemljište.

¹⁰ Ljubić, Listine, 1, 218.

¹¹ *ibid.*, 237—239.

¹² L. Margetić, P. Strčić, Krčki (Vrbanski) statut iz 1388, Krčki zbornik sv. 10, Krk 1988, 33.

¹³ Sve propise Statuta navodit ćemo prema prijevodu Margetić, Krčki (Vrbanski) statut iz 1388. Kako u statutu nisu navedeni članovi, služit ćemo se oznakama koje su u prijevodu upotrijebljene za stranice.

¹⁴ Brav je mjera za površinu zemlje. Prema Zlatko Herkov, Mjere Hrvatskog primorja, Rijeka 1971, 107—110 iznosi oko 250 m².

Još više se to vidi u propisu na strani 50—51. Statuta koji potječe iz 1476. godine a govori o velikoj živini. U slučaju štete koju je velika živina učinila vinogradu plaća se kazna koja se dijeli na tri dijela. Jedna trećina ide gospodi, tj. knezovima. Premda su krčki knezovi javna vlast i osim toga što se ovdje ne radi o neobrađenom zemljištu, ipak se osjeća njihov pojačani utjecaj. Međutim Frankapani odlaze s Krka 1480. godine, a 1498. godine u propisu na strani 51—52. određuje se što se smije napasati u zabranu. Kazna koja pripada općini daje se sucu od zaroka. Prema tome općina, tj. zajednica i dalje ima prava nad neobrađenom zemljom.

Mletački providur otoka Krka Petar Kalbo zabranio je dovođenje strane stoke na otok 21. prosinca 1483. g. (na strani 19—20), a 1. siječnja 1484. godine zabranjuje napasanje te stoke na općinskom (!) i privatnom zemljištu. Pojedinaac je tu stranu stoku mogao napasati samo na svojem zemljištu.

Ovdje vidimo zainteresiranost mletačke vlasti da tuđa stoka ne koristi otočke pašnjake, ali također i to da vlast i dalje razlikuje općinske i privatne pašnjake. Ipak, vlast se ovdje miješa u prava stanovnika da sami odlučuju o iskorištavanju svojih zabrana.

Za Senj nije sačuvan nikakav ugovor kojim kralj ili feudalac daje općini prava nad neobrađenom zemljom. *Dominium eminens* sigurno pripada vladaru, tj. hrvatsko-ugarskom kralju. Kome pripada *dominium directum*?

Krčki knezovi koji su 1271. g. nasljedni načelnici Senja nastoje proširiti svoju vlast. Oni se žele domoći položaja feudalnih gospodara Senja, što im prema tituliranju u ispravama uspijeva od 1350. g. Vjerojatno ovu situaciju treba prenijeti i na neobrađene zemlje.

Sve do sredine XIV. st. senjska općina ima *dominium directum*. U Statutu iz 1388. godine vidimo tu izmijenjenu situaciju. Dio prihoda iz naroka, podavanja za korištenje pašnjaka troši se na kneževe funkcionare, kao i na prijevoz kneza i njegove obitelji (čl. 94, 109, 139, 148. i 150. Senjskog statuta).¹⁵ Ali prema tim članovima dio naroka troši se i za izdatke općinskih službenika i druge općinske potrebe. Kako čl. 109. kaže »i na druge nastale općinske potrebe«, to znači da Senjani smatraju narok općinskim prihodom o čijoj upotrebi u svim statutom neutvrđenim slučajevima oni odlučuju.

Krčki knezovi smatraju da kao feudalni gospodari imaju pravo slobodno raspolagati dijelovima senjskog distrikta. U čl. 160. Senjskog statuta građani Senja žale se na kneževu majku koja je oduzela dio gradskog distrikta i dodijelila ga ljudima kastro Ledenice.

Građani Senja ne priznaju takva raspolaganja, drže ih protupravnim i svim silama se bore da očuvaju svoja prava nad zemljom. To je primijetio i Čulinović koji kaže da se Senj nije mogao tako lako podvrgnuti pod apsolutnu vlast novoga zemaljskog gospodara kako bi to bilo da je riječ o nekom manjem mjestu.¹⁶

¹⁵ Propise Statuta navodit ćemo prema prijevodu L. Margetić, Senjski statut iz 1388, Senjski zbornik 12, Senj 1987.

¹⁶ Ferdo Čulinović, Statut grada Senja, Beograd 1934, 123.

Sačuvan je daljnji dokaz o postepenom sužavanju prava senjske općine nad zemljištem, u članu 108. Senjskog statuta prema kojem su sela Županjol i Prokike podređena senjskoj vlasti i plaćaju plemenitim stanovnicima Senja godišnji iznos od 40 dukata. Ovo tipično feudalno podavanje navodi na zaključak da to područje nekada nije bilo dio senjskog distrikta, već je dodijeljeno nekom darovnicom krčkih knezova kada su im Senjani pomogli ili učinili neku uslugu (dar, zajam). Senjska općina ima *dominium directum* nad tim selima. Kako su se kneževi postupno izborili za prava nad zemljom koja pripada općini, knez Bartul Frankapan 1448. g. »mjeseca juna u Senji« daje »naš list otvoren« kojim senjskom kaptołu poklanja selo »Župa Hlme« sa »vsiim ča pristoji k onomu selu, goru i sinokošu s poljem«. ¹⁷ Zato u tekstu Statuta iz 1640. g. ne nailazimo više na podavanje od 40 dukata jer je čl. 108. izbrisan, mada zbog nemara sastavljača Statuta iz 1640. nailazimo na podavanje u čl. 71. ¹⁸

Očito je da su Frankapani nastojali slomiti otpor općine i preuzeti prava nad neobrađenom zemljom i ukupnim gradskim distriktom. Ovdje im je to dobrim dijelom pošlo za rukom.

Strancima — Morlacima; tj. stočarskom stanovništvu, slično kao i na Krku postavljeno je ograničenje u vezi s korištenjem pašnjaka kada njima prolaze, na 4 dana, dva u dolasku i dva na povratku u brda što je propisano u čl. 161.

Dok za otok Krk nemamo jasan podatak o većim pravima plemenitih stanovnika nad ostalima, tj. običnim pukom u vezi s korištenjem pašnjaka, u Senjskom statutu čl. 128. izričito navodi da »plemići« grada Senja mogu kositi u planinskim predjelima Senja 8 dana ranije od senjskih pučana, bez ikakve zapreke i gdje hoće.

Prava plemića u odnosu na neobrađeno zemljište i nisu tako jako izražena kao što su bila u nekim drugim općinama, npr. na Braču. Tamo od 1423. g. postoje dvije vrste općinskih pašnjaka. Jedni pripadaju plemićkim obiteljima, ali nisu u potpunom vlasništvu, već imaju pravo da oni i njihovi nasljednici napasaju stoku, bez razlike da li se radi o stoci krupnog ili sitnog zuba te pravo da se s tih pašnjaka opskrbljuju drvima. Ostali stanovnici mogli su otada na tim pašnjacima napasati svoju stoku samo u prolazu te sjeći drva jedino u svojim vinogradima i za kućnu upotrebu. Plemići su knezu plaćali određeno podavanje tzv. regalije. Drugu grupu pašnjaka čine općinski pašnjaci koji se jedini otada nazivaju zajedničkim pašnjacima i može ih uživati svaki stanovnik Brača. ¹⁹

¹⁷ Pavle Rogić, Senj u srednjovjekovnim glagoljskim ispravama, Senjski zbornik 2, 1966, 157.

¹⁸ Mile Magdić, Statut kralja Ferdinanda III od godine 1640. za grad Senj, Vjestnik kraljevskog hrv.-slav.-dalm. zemaljskog arkiva, god. II, Zagreb 1900, 78—108.

¹⁹ Antun Cvitančić, Agrarnopravni odnosi na otoku Braču u srednjem vijeku, Zbornik radova iz pravne istorije posvećen Albertu Vajsu, Institut za pravnu istoriju na Pravnom fakultetu u Beogradu, Beograd 1966, 134—135; isti, Srednjovjekovni statut bračke komune, Supetar 1968, 24.

III. NEKA OGRANIČENJA VLASNIČKIH PRAVA NAD OBRAĐENOM ZEMLJOM

Premda ovo ne bi spadalo pod naslov rada, spomenimo ograničenja koja su bila postavljena domaćim ljudima, članovima općina u odnosu prema strancima, a koja pokazuju odnos općina, odnosno feudalaca prema vlasništvu nad zemljom.

Senjski »plemići« su prema čl. 123. Statuta imali povlasticu koja se odnosi na nekretnine. Prema njoj mogli su otići iz Senja, izvan teritorija krčkih knezova i služiti u nečijoj drugoj službi, a pritom su mogli i dalje uživati svoje posjede, kao da stalno žive u Senju. Iz toga »argumentum a contrario« zaključujemo da ostali nisu imali to pravo. Pučani su u tom slučaju gubili svoje posjede. Razlog ograničenju je strah krčkih knezova da će ostati bez prihoda od zemljišnih podavanja. Onj su pretpostavljali da će osobe koje odsele iz Senja prestati plaćati ta podavanja. Istodobno su, i oni i stanovnici općine, smatrali da bi to moglo dovesti do ekonomskog propadanja općine jer je zemlja osnova blagostanja u feudalizmu. Kako Senj ionako nije imao dovoljno obradive zemlje, njen značaj je bio još veći. S druge strane izvlačimo još jedan bitan zaključak. Senjani su se dosta rano orijentirali na pomorsku trgovinu. Na taj su način oni stjecali bogatstvo i pokušavali ga uložiti u zemlju. Kako na teritoriju senjske općine više nije bilo slobodne zemlje, oni su pribjegli kupovini u susjednim zemljama. Tako su i sami izazvali slična ograničenja.

Susjedne općine više su se »plašile« Senjana nego ovi njih. Sačuvani su brojni podaci o tome. Mnogobrojne isprave govore o vezama Senja i otoka Krka. Senjani su osobito kupovali zemlju u Baškoj dragi. Od XV. st. na kupovinu nekretnina utječe i strah od provale Turaka. Od 1527. g. Senjani se naseljavaju u Baškoj. Pritom im nije bilo teško dobiti dozvolu za naseljavanje, uslijed slabije naseljenosti Krka i zbog toga što su izbjeglice pred Turcima. Znači razlikujemo dvije vrste razloga za kupovinu zemlje. Prvi je nedostatak plodne zemlje u okolici Senja koji je bogate Senjane potaknuo na kupovinu zemlje na Krku. Drugi razlog je bijeg dijela kopnenog stanovništva na Krk pred Turcima, bez obzira na to da li su već imali neku imovinu na otoku.

Početno blagonakloni stav Venecije prema naseljenicima se mijenjao nagore osobito kada su se sukobili s uskocima. Podaci o tome sadržani su u relacijama mletačkih providura otoka Krka.²⁰

U relaciji providura Augustina Valerija iz 1527. g. stoji za Bašku da »polovica vinograda pripada Senjanima«. Mlečani su prilično sumnjičavi prema Senjanima, ali vidimo da se nadaju materijalnoj koristi od preseljenja bogatih trgovaca u Bašku. Slično je i u relaciji providura Mapheia Girarda od 27. V. 1554. g. Nešto nepovoljnija situacija je u slijedećim relacijama. Providur Angelo Gradenigo 16. VII. 1559. g. povezuje senjske posjede u Baškoj s usko-

²⁰ Š. Ljubić, *Commissiones et relationes II*, Zagreb 1877; Mate Polonijo, *Senjski posjedi u Baščanskoj drazi u 16. st.*, Krčki kalendar, New York 1955, 87; sve prema Mihovil Bolonić, *Veze grada Senja i otoka Krka*, *Senjski zbornik* 9, 1982, 149—162.

cima koji ometaju promet. On smatra da im pomažu naseljeni Senjani. Osim toga navodi još jedan važan razlog: »...našim podanicima povećale su se daće i dažbine, osobito za naoružanje na galijsi... dok su Senjani i njihova dobra prosti od vojničke službe i naoružavanja...« Zabrana otuđenja posjeda Senjanima od 1527. g. nije se poštovala. Krčani odlaze u Senj, gdje sklapaju ugovore o kupoprodaji zemlje i na taj način izbjegavaju zabranu. Pritom bogati Senjani možda plaćaju i više od prave vrijednosti zemlje jer bježe od Turaka i žele nakon toga bijega osigurati egzistenciju na Krku u čemu će kupljena zemlja sigurno biti od velike koristi. Senjani su kao stranci oslobođeni podavanja koja služe za naoružavanje mletačke vojske. Na taj način Mlečani ostaju bez dijela prihoda koji su im prije prodaje stizali od Krčana.

Izveštaj Andreae Bondumieria od 3. VII. 1571. g. sadrži prijedlog duždu da strancima zabrani kupovinu nekretnina na Krku. Ne treba se puno domišljati da su ti stranci upravo Senjani. Oni pričinjavaju štetu jer su »plodine smjeli do sada slobodno izvoziti u Senj, uz naplatu od jednog soldina po kvartj vina«. On prvi spominje da bi nekretnine Senjana mogle biti oduzete kao naknada za štete koje čine uskoci. Izgleda da je tako i bilo jer u relaciji Dominika Bemba od 26. V. 1587. g. nema ni spomena o senjskim posjedima u Baškoj. Najkasnije se tako nešto moglo dogoditi nakon uskočkog rata završenog Madridskim mirom 1617. g.

Sličnu zabranu, tj. ograničenje nalazimo i u Vinodolu gdje po propisima urbara grada Novoga od 1616. i 1653. g. Novljanima nije dopuštena prodaja ili zalaganje njiva i vinograda stranim ljudima, a posebno Senjanima.

»Decimo tertio, da nima niedan ni mise ni nyve ni vinograda i ne more sztranskim ljudem ni Segnianom ni drugim ni prodati ni zalositi nego domachim ki u gradu stoie illi ki bi sze ondi hotili nastaviti... zac od tuih ljudi ny slusbe i spoznania g(ospo)d(i)nu zemalyskomu nego kako ie i drugdi po suitu obicai alli zakon, ki hoche zemlie kupiti neka onde stane i od nie slusi.«²¹

Ovaj propis vrlo jasno kaže koji je razlog ograničenja prava na nekretninama. Radi se o strahovanju da ti strani ljudi, a osobito bogati Senjani, neće plaćati podavanja na koja su obavezni ostali stanovnici Novog.

Zaključimo da ograničenja postavlja javna vlast odnosno feudalc i kako bi spriječili slabljenje ekonomske osnovice svojih posjeda. Općine također nalaze svoje interese npr. jer im se može povećati iznos podavanja koji oni daju javnoj vlasti, a također jer su i sami zainteresirani za očuvanje ekonomske snage svoje komune. Izuzetak su, kao i obično, vladajući slojevi stanovništva, u ovom slučaju senjski »plemići« koji su se izborili za to da se ograničenje ne primjenjuje na njih.

Kao mali zaključak na kraju možemo reći da ukupan odnos javne vlasti odnosno feudalaca prema zemlji postaje jasniji ako se uzmu u obzir pitanja ograničenja raspolaganja obrađenom zemljom. Feudalac želi očuvati ekonomsku osnovu blagostanja — zemlju u svojim rukama, odnosno u rukama svo-

²¹ L. Margetić, Iz vinodolske prošlosti, Rijeka 1980, 199.

jih podanika koji su mu dužni plaćati podavanja. S druge strane, bori se za sužavanje prava općine nad neobrađenom zemljom kako bi i ona došla u njegove ruke. Na taj način zaokružio bi svoj posjed nad zemljom i postao apsolutni gospodar na određenom teritoriju.

Zusammenfassung

DAS PROBLEM DER BESITZERRECHTE ÜBER BRACHLAND IN VINODOL, KRK UND SENJ IM MITTELALTER

Zeljko Bartulović

Der Verfasser bearbeitet die Fragen des Besitzes von nichtbebautem Land im Mittelalter, und zwar im Gebiet von Vinodol, Senj und Krk. Dabei geht es in erster Linie um das Verhältnis zwischen der Gemeinde und der öffentlichen Macht bzw. dem Feudalherrn. Je weniger Macht die Gemeinde besitzt, desto mehr Rechte auf den nichtbebauten Boden hat der Feudalherr und umgekehrt. An den Beispielen von Vinodol, Krk und Senj sehen wir, wie die Fürsten von Krk, bzw. die Frankopanen, ununterbrochen darum gekämpft haben, die Rechte der Gemeinde, das Brachland zu nutzen, zu beschränken, was ihnen auch gelungen ist, aber in Abhängigkeit von der ökonomischen Macht der einzelnen Gemeinden und damit in Zusammenhang ihrer Fähigkeit, sich dem Feudalherrn zu widersetzen. Anhand dieses Beispiels sieht man auch deutlich die im Mittelalter verbreitete Auffassung vom geteilten Eigentum.

In dem zweiten Teil ist der Vollständigkeit halber auch ein kurzer Überblick über einige Beschränkungen, die die öffentliche Macht bzw. der Feudalherr im Hinblick auf das Verfügungsrecht über bebautes Land, ebenfalls in Vinodol, Senj und Krk, gegeben. Es geht um das Verbot, Land an Fremde zu verkaufen, woraus der Wunsch der öffentlichen Macht, bzw. des Feudalherrn zu erschen ist, die wirtschaftliche Grundlage, d. h. das Land in seinen Händen bzw. in den Händen seiner Untertanen, die Abgaben an ihn abzuführen haben, zu bewahren. Andererseits hatte auch die Gemeinde das gleiche Interesse, weil eventuell die Steuereinnahmen von den einzelnen Steuerzahlern wachsen können, nicht aber wenn Land an einen Fremden verkauft wird, der nicht steuerpflichtig ist.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Savez povijesnih društava Hrvatske

REDAKCIJSKI ODBOR
Mirjana GROSS, Zagreb
Ivan KAMPUŠ, Zagreb
Tomislav RAUKAR, Zagreb
Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Ivan KAMPUS

LEKTOR I KOREKTOR
Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:
Savez povijesnih društava Hrvatske
Historijski zbornik
Zagreb, Filozofski fakultet, Ul. Đure Salaja 3

Narudžbe šalžite na adresu:
Filozofski fakultet, Odsjek za povijest, za Historijski zbornik
Zagreb, Ul. Đure Salaja 3

Cijena ovog broja iznosi 450 d

Izdavanje časopisa sufinancira

Samoupravna interesna zajednica za znanstveni rad Hrvatske

Tisak Štamparskog zavoda »Ognjen Prica« u Zagrebu — ožujak 1991.